

לעילוי נשמת
אבי מורי היקר
שמחה צבי בן יעקב ואסתר
תנצב"ה

סיכום סוגיית "מלאכת הוצאה כמלאכה גרועה" בתוס' ברשב"א וברמב"ן הרב יעקב פיינגולד

א. פתיחה

במשנה שבת [פ"א מ"א] נאמרו שני אופני חיוב במלאכת הוצאה מרה"י לרה"ר. אופן אחד הוא ע"י העומד ברה"י, העוקר ומושיט לרה"ר (בעה"ב), ואילו האופן השני הוא ע"י העומד ברה"ר המושיט ידו לתוך רה"י, עוקר ומושך אליו לרה"ר (העני).

התוספות [שבת ב, א ד"ה פשט] שואלים – לכאורה הגדרת המלאכה הנה אחת – העברת החפץ מרה"י לרה"ר, בעוד שהנתון של היכן נמצא האדם בעת עשותו את הפעולה הינו לכאורה חסר משמעות. למה אם כן קוראת המשנה לכך "שניים"? עונים התוספות שמלאכת הוצאה הינה מלאכה גרועה. שהרי – איזה הבדל יש בין מוציא מרה"י לרה"ר שחייב לבין מוציא מרה"י לרה"י אחרת שפטור? לפיכך, אי אפשר ללמוד מהוצאת בעה"ב להוצאת עני, והוצרכה המשנה ללמד ששניהם חייבים, ואף התורה הוצרכה לכתוב 2 פסוקים למלאכת הוצאה מסיבה זו, כדי להשמיע איסור הוצאה של בעה"ב ואסור הוצאה של העני.

ב. דברי התוספות אל מול דברי האור זרוע

בהבנת הגדרת מלאכת הוצאה כ"מלאכה גרועה" – התיאור הקלאסי שראוי לפתוח בו הוא זה של האור זרוע. [ח"ב הלכות שבת סי' פב].

הגמי' להלן (צו:) שואלת מהו המקור בפסוקים לכך שקיים איסור להוציא מרה"י לרה"ר, ועונה שהמקור הוא צווי של משה שלא יוסיפו העם להוציא מבתיים נדבות למשכן ולהביאן למחנה לוי. **האור זרוע** שואל מדוע לא למדה הגמי' את מלאכת הוצאה מעצם היותה במשכן, כשאר מלאכות שבת? ומשיב הוא שהוצאה מרשות לרשות הנה "מלאכה גרועה", כיוון שלא משתנה כלום בגוף החפץ, ובלשונו "מעיקרא חפץ והשתא חפץ". לפיכך, לא היינו מעלים על דעתנו כלל לחייב עליה, קמ"ל פסוק שחייבים עליה.

מתוך כך נחזור לדברי התוס' אצלנו. הנימוק שנתנו תוס' לכך שהוצאה היא מלאכה גרועה הוא שהרי לא הגיוני לחלק בין מוציא מרה"י לרה"ר שחייב ובין מוציא מרה"י לרה"י אחרת שפטור.

ועל כך שאלנו –

א. תוס' תולים את גריעות המלאכה בכך שמרה"י לרה"י פטור ומשמע שבלי חילוק זה לא היתה נקראת גרועה. אך לכאורה ודאי נכונים דברי האור זרוע שגרועה מלאכה זו בעצמיותה, בכך שלא מהווה שינוי בחפץ כלל!

ב. תוס' משמע שמבינים שהגדרת המלאכה אמורה היתה להביא לחייב גם מרה"י לרה"י, וגרועה היא בכך שפטור, ולכאורה, זו מניין להם? למה שלא יאמרו שהתורה אסרה רק מרה"י לרה"ר! וגם הגיון יש בהבדל – שדוקא שינוי זה לרשות מסוג אחר נחשב שינוי מה בחפץ שאותו אסרה!

אם כן, לפי תוס' יוצא שהתורה, באומרה שאסור להוציא מרה"י לרה"ר, עשתה שתי פעולות. ראשית, היא הגדירה מלאכה חדשה רחבה האמורה לחייב גם בין רה"י לרה"י, ושנית, בו זמנית היא צמצמה את תחומי מחייתה רק להעברה מרה"י לרה"ר.

ויש לשאול מה גרם לתוס' להבין כך?

ג. בירור בשיטת התוספות

על כך אמרנו ששתי השאלות מתרצות זו את זו. כלומר, ברור שפתח

הדברים הוא שתוס' ודאי מסכימים לעובדה המציאותית הפשוטה שכותב האור זרוע, שהוצאה היא פעולה שונה בעצמותה מכל שאר מלאכות שבת, בכך שלא משתנה כלום בגוף החפץ, שהרי שינוי ברשות בה החפץ נמצא איננו שינוי בגוף החפץ. אולם כשהתורה השמיעה בפסוק שמרה"י לרה"ר כן חייב יש מקום לדון מה השמיעה לנו בכך?

שתי אפשרויות בדבר.

לפי האור זרוע, התורה השמיעה שגם השינוי ברשות מרה"י לרה"ר ייחשב שינוי בחפץ ויתחייב עליו האדם בשבת. אמנם, זו תקרא "מלאכה גרועה", כלומר, שהקריטריון לכל מלאכות שבת, שהוא שינוי בחפץ, נעשה פה באופן גרוע. ונעיר, שעפ"י יובן מאד שמרה"י לרה"י יהיה פטור – כיוון ששם אין שינוי כלל.

אולם יש מקום לומר שתוס' הבינו אחרת. לשיטתם, ברור שכשחייבה תורה פעולה זו של הוצאה כלל אין הדבר מכת קיום גרוע של הקריטריון של שאר המלאכות – השינוי בחפץ, ושפה זהו "שינוי גרוע". אלא התורה חדשה פה, במלאכה ה"ט, מלאכה חדשה "איסור להוציא מרה"י לרה"ר" – מלאכה שמצד עצמה כלל אינה גרועה. כעת א"כ, מכיוון שאין פה שום עניין להגדיר שינוי בחפץ – ברור הדבר שאין כוונתה דוקא להוצאה מרה"י לרה"ר, כלומר – לרשות מסוג אחר, אלא לומר שהפעולה שנאסרה כמלאכה הנה "העברת חפץ ממקום למקום", ומה שיגדיר לנו שאכן החפץ נמצא במקום חדש הינו האם זו רשות חדשה. לאור זאת, ברור שדין זה אמור להיות גם במעביר חפץ מרה"י לרה"י אחרת, ואם במקרה כזה האדם פטור – זוהי גריעותה של המלאכה. גריעות זו מוסברת לעת עתה בחוסר העקביות של המלאכה (-גריעות" מסוג אחר מזו של האור זרוע לפיו ניראה שהמלאכה ממלאת באופן גרוע את הקריטריון של החיוב).

כעת מסבירים תוס' שבכך יבואר מדוע היתה הו"א שדוקא הוצאה שנעשית ע"י בעה"ב ולא ע"י העני.

על כך יש מקום לתמוה. אמנם, נכון הדבר שמסיבה כלשהיא לא אסרה תורה בחלק מהמקרים – מרה"י לרה"י, אך באותם מקומות בהם כן

אסרה – מרה"י לרה"ר – שוב תחזור השאלה מה פתאום שאחשוב שישנה מקום עושה הפעולה?

יש מקום לומר – שתוס' מבינים שהעובדה שמרה"י לרה"י פטור יש לה סיבה! והיא – שאין מספיק עוצמה במעבר שממקום אחד לשני כשמדובר בשתי רשויות היחיד, ורק במעבר למקום מסוג חדש – תוגדר הפעולה כבעלת חוזק מספיק ע"מ לחייב על ההעברה. על פי זה תבואר ההו"א לחלק בין הוצאת בעה"ב להוצאת עני. שהרי אם בנוסף לעובדת ההעברה, הדרישה היא גם שזו תיעשה ע"י פעולה רצינית, הרי שיש מקום לשאול האם יש עדיפות בחוזק הפעולה של הוצאת בעה"ב על פני הוצאת העני, וכן להיפך, וצריכה היתה התורה להשמיענו את 2 המקרים.

הבנה זו של תוס' שמלאכת הוצאה הינה: א. העברה ב. אשר זקוקה לתוספת של היעשותה ע"י פעולה חזקה, מקום יש לומר שמובנה הוא שהמלאכה הל"ט אינה רק, כפי שהגדרנוה עד עתה, פעולה נוספת שחייבה בה התורה, שלא קשורה לקריטריון הבסיסי של כל הל"ח מלאכות – שינוי בחפץ "פעולה מהותית בחפץ", אלא היא יצירת קריטריון חדש ל"מלאכה", והוא – "פעולה כמותית בחפץ" ונציג אחד יש בכניסה לקריטריון זה למלאכה, והוא – ניווד החפץ, העברתו ממקום למקום.

אם כן, למה זו "מלאכה גרועה"? מכיון שבדין זה של מרה"י לרה"י התגלה לנו שהמלאכה מצד עצמה אינה מספקת לקריטריון שבשמו היא באה, והיא נחשבת מלאכה רק בתוספת חוזק הפעולה שבה היא נעשית. לפי דברינו אלה יצא שבמובן "מלאכה גרועה" "יישרנו קו" בין התוס' לאור זרוע. לשניהם גריעות מובנה אי עמידה בקריטריון הנדרש ע"מ להיחשב מלאכה. לפי האור זרוע – גרועה, חסרה, ביחס לקריטריון של כל המלאכות – שינוי גרוע בחפץ. לפי תוס' – זקוקה לתוספת ע"מ להגיע לרף של קריטריון חדש שהוא "פעולה כמותית".

ד. השוואת דברי התוס' לדברי הרשב"א

מבנה זה של חלקו הראשון של תוס' מצוי הוא גם ברשב"א וברמב"ן, המביאים את שאלתם (של התוספות) מדוע היתה המשנה צריכה לכתוב

גם הוצאה דבעה"ב וגם הוצאה דעני. אולם, במבנה תשובתם מצאנו תוספות ושינויים על דברי התוס'.

כותב הרשב"א :

"וכי תימא קרא נמי למאי פלגינהו, איכא למימר משום שהיא מלאכה גרועה שאלו פנה מזוית לזוית משא גדול פטור, והוציא קצת מרשות לרשות חייב, משא"כ בשאר כל המלאכות שאינן אסורות אלא מצד עצמן באיזה רשות שתעשה... והלכך הוצאה חדוש הוא ואין לך בו אלא חדוש, ואי לאו דגלי רחמנא בתרווייהו לא ילפינן חדא מחברתה"

גם הרשב"א פותח בשאלת התוס' – מדוע באמת לא הייתי יודע הוצאת עני מהוצאת בעה"ב ונצרכה המשנה להשמיע את שניהם? והתשובה היא שמלאכת הוצאה מלאכה גרועה היא, שהרי אילו פינה מזוית לזוית משא גדול פטור, ואם הוציא קצת מרשות לרשות חייב. הסבר ממש כתוס' לגבי מהי גריעות המלאכה: החלוקה שיש בה בין מוציא מרשות לרשות, שחייב, ובין מפנה מזוית לזוית ברה"י, שפטור. כפי שכבר הערנו בדיון בדברי התוספות, יש מקום לשאול – הרי התורה הגדירה את המלאכה כ"הוצאה מרה"י לרה"ר", ואילו מדברי הרשב"א משמע שהוא מבין שהגדרת המלאכה היא רחבה יותר וראויה היתה לחייב אף מזוית לזוית ברה"י, והיא גרועה היא בכך שעל אף זאת פוטר. ומה פתאום להמציא זאת?

מרחיבים אנו שוב בשאלה זו מכיוון שרוצים אנו להראות כיצד בדברי הרשב"א ממשיכה היא גם במשפט הבא, משפט אותו לא מביאים תוס' בדבריהם. הרשב"א מסיים את תיאור הגריעות שבמלאכת הוצאה – "משא"כ בשאר כל המלאכות שאינן אסורות אלא מצד עצמן באיזה רשות שתעשה"

על משפט זה ניתן לשאול 2 שאלות:

1. אומר הרשב"א, שלעומת שאר מלאכות שלא משנה באיזו רשות עושה אותן – כאן משנה באיזו רשות עושה. אולם, לכאורה אין זה נכון שיש פה מלאכה שתלויה בכך שתיעשה רק במקום מסויים,

כלומר רק אם עושה אותה "מעל המפתן", במקום המעבר שבין רה"י לרה"ר, אלא שעשייתה במקום זה היא עצמה הגדרת המלאכה – להוציא מרה"י לרה"ר, ואין בכך גריעות!

2. הרשב"א מתבטא ששאר מלאכות "אינן אסורות אלא מצד עצמן", כלו' מכת עצמן, שמובנו – לעומת מלאכת הוצאה שזקוקה לתנאי חצוני ע"מ לחייב עליה. לכאורה יש לשאול, וכי היעשותה במעבר בין רה"י לרה"ר הינו תנאי חיצוני לה? והרי זו גופא המלאכה! לשנות את מקום החפץ מרה"י לרה"ר!

נראה להשיב על השאלות באופן הבא. גם כאן משמע בבירור שלפי הרשב"א הגדרת המלאכה אינה הוצאה מרה"י לרה"ר, אלא העברת החפץ ממקום למקום. הגדרה שבה קיצוני הוא יותר מתוס' ואומר שראויה היתה לחייב אף מזווית לזווית בתוך רה"י. מובנו של דבר, שעל פעולה רחבה זו יוצא שמחייבת התורה רק אם נעשית מעל המפתן. וכאן יש מקום להתלבטות – האם זו גזירת הכתוב, תנאי חיצוני או שקיים פה הגיון?

מסיק הרשב"א – והלכך הוצאה היא חידוש ואין לך בו אלא חדושו ולא הייתי יכול לדעת הוצאת עני מהוצאת בעה"ב לולי השמיעה לי תורה את שניהם.

אולם, עדיין ניתן לשאול – גם אם מלאכה גרועה היא, מ"מ במקום בו קיימים התנאים שהציבה תורה ע"מ לחייב – לעשותה על המפתן – למה שתהיה משמעות לזהות העושה? נראה להשיב כך. אם נבין ש"תנאי" זה של התורה, שחייב רק במקום מסויים, איננו סתם גזירת הכתוב אלא הגבלה, כלו' התורה הגבילה את החיוב רק למקום מסויים, כי רק בו היא תהייה חייבת. כלומר המלאכה זקוקה לתוספת, אשר אותה מקבלת היא רק כאשר נעשית "מעל המפתן" במעבר שבין רה"י לרה"ר, כמו שנתבאר בתוס'.

בדברי הרשב"א יש ביטוי נוסף להבנה זו. הרשב"א כותב: "בשאר מלאכות אין אסורות אלא מצד עצמן". המובן הפשוט של מילים אלו הנו שמספיק להן מה שקיים בהם מצד עצמם ע"מ לחייב, ולעומתם

סיכום סוגיית "מלאכת הוצאה כמלאכה גרועה" בתוס' ברשב"א וברמב"ן

מלאכת הוצאה זקוקה לתוספת. אמנם, אפשר לומר שכוונתו היא לתוספת חיצונית בגזירת הכתוב, אולם ודאי אפשר לומר שהדבר לצורך המלאכה ע"מ שתוכל לחייב.

ה. עיון בדברי הרמב"ן

במבט ראשון מבנה ותוכן דבריו של הרמב"ן שוים לגמרי לדברי הרשב"א. אולם, יש מקום לדייק בשינויי סגנון בדבריהם, העשויים להורות על הבנה אחרת שיש לרמב"ן בהבנת תוכן גריעותה של המלאכה.
כותב הרמב"ן:

"וא"ת קראי גופייהו למה לי, צריכי, סד"א הוצאה חידוש הוא, שברה"י מותר לישא משא גדול, ואם הוציא לרה"ר כגרוגרת חייב, משא"כ בשאר אבות מלאכות, שאינן חלוקות ברשויות אלא איסורן מחמת עצמן, והואיל וחידוש הוא אין לך בה אלא חידושה בלבד והלכות עקרות הן ואין למדות זו מזו, לפיכך פירשה הכתוב לשתייהן."

גם הרמב"ן פותח בשאלת התוס': מדוע לא הייתי יודע לבד הוצאת העני מהוצאת בעה"ב? אך בתשובתו קיים הבדל בולט בינו לבין הרשב"א. אצל הרשב"א קיימת בהבלטה התייחסות להעברת החפץ – "ברה"י פנה מזוית לזוית פטור והוציא קצת מרשות לרשות חייב", ואילו אצל הרמב"ן שני ביטויים אלו לא קיימים. במקומם, מדבר הרמב"ן על נשיאת משא, שבתוך תחומי רה"י פטור ואם הוציא לרה"ר חייב,

הרמב"ן ממשיך לומר: מה שאין כן בשאר אבות מלאכות ש-"אינן חלוקות ברשויות אלא אסורן מחמת עצמן". גם כאן יש שני הבדלים בינו לבין הרשב"א, הכותב "שאינן אסורות אלא מצד עצמן באיזה רשות שתעשה".

ההבדל הראשון הוא "לא חלוקות ברשויות" לעומת "באיזו רשות שתעשה" שהיפוכן במלאכת הוצאה הוא "חלוקה ברשויות" לעומת "לא באיזו רשות שתעשה". הביטוי "חלוקה לרשויות" מורה ע"כ שהדבר הקובע את החיוב, הגורם את החיוב הוא הרשות. זו אותה מלאכה

ממש – "פה פטור ופה חייב". לעומת זאת, "לא באיזו רשות שתעשה" מורה על מגמתיות. על צורך שתעשה במקום מסויים ע"מ לחייב "רק כשתעשה כאן תהיה חייב" כלו' תוכל להיות חייב.

ההבדל השני הוא, לרמב"ן שאר מלאכות "אסורות מחמת עצמן" ולרשב"א "אינן אסורות אלא מצד עצמן", כלו' – שונה הוא גם בביטוי "מצד" לעומת "מחמת". גם שונה הוא בתוספת המילה "אלא". מקום יש לומר שההבדל שבין "מחמת" ל "מצד" הנו ש-"מחמת" מובנו בגלל ו"מצד" מובנו מכוח. וא"כ, לפי הרמב"ן מלאכת הוצאה אסורה בגלל הרשות. היא הגורמת את החיוב. ולפי הרשב"א – מלאכת הוצאה אסורה מכוח הרשות. בגלל התוספת שיש ברשות למלאכה ע"מ שתחייב. ולפי"ז יבואר גם שלרשב"א שאר מלאכות אינן זקוקות לתוספת הרשות ואינן אסורות אלא מצד עצמן לעומת מלאכת הוצאה שלא רק המלאכה מספיקה וזקוקה לרשות כתוספת.

הרמב"ן מסיים את דבריו בביטוי שלא כתבו הרשב"א – "והלכות עקרות הן ואין למדות זו מזו". מקום יש לומר שלעומת הרשב"א, לפיו הגדרת המלאכה החדשה הל"ט הינה "העברת החפץ ממקום למקום" נידוד, והיתה אמורה לחייב אף מזוית לזוית ברה"י, הרי שלרמב"ן הגדרתה אינה נוגעת לחפץ כ"א לאדם המעביר – "נשיאת משא" והיתה אמורה לחייב אף בתוך תחומי רה"י. כעת, ניתן לפרש את ההגבלה שהגבילה התורה את מקום ההתחייבות במלאכה זו רק למקום מסויים בשני אופנים. ניתן לומר שהמלאכה זקוקה לתוספת ע"מ לחייב, וזו תהיה בהיעשותה במקום מסויים. או שניתן לומר שבמקום מסויים רצתה התורה לפטור. אפשר לפרש שלרמב"ן, בהיות הגדרת המלאכה "נשיאת משא" של האדם, הרי שבאמת ברור שהיא שלמה היא לגמרי מצד עצמה, וכל שיש כאן הוא "חלוקת רשויות", כלו' – החלטה של התורה שיהיו מקומות בהן לא יתחייב עליה. וממילא זוהי "הלכה עקרה" כיוון שאין היגיון במקום בו מחייבים.

לפי דברינו, יוצא שלרמב"ן "גריעותה" של המלאכה איננו ב"אי עמידה בקריטריון" של מלאכה חדשה שהגדירה תורה, אלא באמת ברירות ההלכות, שאין עקביות בחיוב. ויש מקום אולי לראות ביטוי לכך:

שהרמב"ן באמת לא מכנה הוצאה "מלאכה גרועה" אלא ש"הוצאה חדוש הוא".

לסיום, מקום יש לשתי הערות, מחשבות בדבריו :

1. יש מקום לשאול – מדוע באמת נמנע הרמב"ן מלבאר שתוכן מלאכה הל"ט הנו "העברת החפץ" ובחר להסיט את תוכנה לאדם הפועל את ההעברה ולהגדירה כ"נשיאת משא"? ניתן להעלות אפשרות לראות חלוקה זו שבין הרמב"ן לרשב"א כביטוי ותוצאה של הבנה מערכתית שונה בכל מלאכות שבת, שמתבטאת בהבנת התוכן של ה"מלאכה החדשה" הזו של "הוצאה".

יש מקום לדון – כשצוותה תורה על שביתת האדם ממלאכה – כיצד הגדירה את האסור? האם – כאיסור על האדם, הגברא לפעול, והגדרת "פעולה" הנה בשינוי בחפץ, או שמא – כאיסור על החפצא, שאסור לשנותו. נפקא מינה לשתי הבנות אלו תהיה במלאכה הל"ט. אם מבינים אנו שהתחדשה בה מלאכה בסגנון חדש – לא פעולה איכותית, מהותית של שינוי בחפץ אלא פעולה כמותית, שהנה בשינוי הכמותי של החפץ – העברתו ממקום למקום. לפי זה, אם הקו המנחה במלאכות הנו הפעולה בחפץ – הרי שהפעולה הכמותית שנגדיר באיסור זה של הוצאה מרה"י לרה"ר תהיה – "העברה ממקום למקום של החפץ". אולם, אם הקו המנחה במלאכות הנו האדם הפועל – הרי שהפעולה הכמותית שנגדיר באסור זה של הוצאה מרה"י לרה"ר תהיה – "נשיאת משא".

2. בדברי התוס' והרשב"א שאלנו כיצד תועיל הגדרת המלאכה כגרועה להסביר את ההו"א לחלק בין הוצאת בעה"ב להוצאת העני, והשבנו שגריעותה של המלאכה הנה בכך שתוכנה הוא הפעולה הכמותית של האדם בחפץ הזקוקה להיעשות בפעולה חזקה וא"כ הו"א שרק הוצאה דבעה"ב תיקרא כזו ולא של העני. אולם בדברי הרמב"ן, לפי באורנו, אין הצורך במעבר דוקא מרה"י לרה"ר מורה על צורך בחזק הפעולה, וזו סתם גזירת הכתוב של התורה. א"כ תשאר שאלתנו, לאחר שידועים אנו שמרה"י לרה"ר אסור למה שנחלק באופן עשיית הפעולה?

ניתן לומר שלפי דברי הרמב"ן, שבמלאכת הוצאה התחדשה פעולה כמותית של האדם, נשיאת משא, ודאי שיקל עלינו להבין שיש חשיבות לאופן ביצוע ההוצאה לעניין הגדרתו כפעולה חשובה, וברגע שרואים אנו שנתונים אנו להגדרות לא שלנו בדבר החיוב על הפעולה – יש מקום למחשבה שרק באופן מסויים נותנת התורה חשיבות לפעולת המשא ואין לך בו אלא חידושו.

ו. החילוק של התוס'

עד כה עסקנו בחלקם הראשון של דברי התוס', בהשוואה לראשונים אחרים. כעת נגש להמשך התוספות.

ממשיכים התוס' ומסבירים שעובדת היות מלאכת הוצאה מלאכה גרועה תגרום גם לכך שלא נוכל ללמוד תולדות מאב זה, וע"מ שפעולה מסויימת תיקרא תולדה צריכה היתה היא להיות במשכן. התוס' מביאים שלוש דוגמאות לכך: העברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר, גרירת חפץ ד' אמות ברשות הרבים והכנסה. בכל המקרים הללו נזקקה הגמ' להראות שהם היו במשכן ע"מ לחייב בהן, משמע שמבינה הגמרא שלולי היו במשכן לא נוכל לחייב בהן.

מדברי התוס' משמע שג' דוגמאות אלו הן מקרים בהם אני מסברתי כן הייתי מחייב בהם כתולדות, ורואים שלא מספיק הדבר וצריך שיהיו במשכן, שהרי אילו אני בעצמי לא יכולתי לדעתן מסברא, ברור מדוע צריכה הגמ' להביא להם מקור מהמשכן, ואין בכך ראייה שבאופן עקרוני לא קוראים לפעולות העברת רשויות תולדות אא"כ היו במשכן.

ע"כ ניתן לשאול – אם הגדרת המלאכה לפי תוס' הנה "הוצאה מרה"י לרה"ר", איך אדע שגם מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב, ועוד יותר מכך – איך אדע זורק ד' אמות ברה"ר שאין בו כלל העברת רשות? לכאורה צ"ל שזהו מקום נוסף בתוס' בו משמע שאין הגדרת המלאכה "הוצאה מרה"י לרה"ר" אלא "העברת חפץ ממקום למקום", והצורך בשינוי הרשות הנו ע"מ להגדיר שמדובר במקום חדש. אשר על כן, ברה"ר – כיון שכל ד' אמות הינן מקום חדש – ברור הדבר שתקרא העברה זה תולדה.

ממשיכים התוס' ושואלים – בנוגע לחיוב על הכנסה מוצאים אנו שהגמ' מביאה גם נימוק מסברא לחייב עליה, ש"מה לי אפוקי מה לי עיולי" ולכאורה למה צריך בנוסף למשכן גם סברא. התוס' מעלים אפשרות – שאולי נאמר שבאמת בנוסף להיותה במשכן צריך גם סברא ע"מ לחייב. וע"כ אומר – אוכיח לך שאין זה נכון – שהרי בזורק ד' אמות ברה"ר חשבה הגמ' ללמוד מהמשכן אע"פ שברור שאין בו סברא.

גם כאן, ניתן לשאול – לעיל, כשרצו תוס' להראות שנדרש שתהיה העברה במשכן ע"מ שתחשב תולדה, הביאו את זורק ד"א ברה"ר כדוגמא למקרה בו על אף שיש סברא לקרותו תולדה צריך שיהיה במשכן. ואילו כעת בדיוק הפוך – התוס' מביאים את זורק ד' אמות ברה"ר כדוגמא לכך שמשפיקה עובדת היותו במשכן על אף שאין בו סברא!

על כך, יש מקום להעיר שמעובדה שהתוס' הביאו הוכחה מהזורק ברה"ר ולא מהמקרה של מעביר מרה"י דרך רה"ר, משמע שהבינו ששם כן יש סברא בנוסף להיותה במשכן, ואפשר היה לומר שנצרכת היא ע"מ להיחשב כתולדה.

עוד יש מקום לשאול שאלה עקרונית בתוס' – מהו אופן התועלת של היות אותן תולדות במשכן? אם זו גזיה"כ, א"כ נשאל מה ההו"א שזו לא תספיק ותדרש בנוסף סברא. ואם נאמר שהסברה נדרשת כבסיס ללימוד מהמשכן שלא יהיה כסומא בארובה – אם כן למה קיימת הצמדות מוחלטת למשכן עד כדי חילוק בין דיוטא א' לשתיים?

במסקנת התוס' יש שני שלבים: בתחילה, היותו במשכן נדרש להכנסת עני והסברא נדרשת להכנסת בעה"ב. ובסופו – באמת רק סברא מספקת וא"צ כלל משכן, ומה שהזכירה הגמרא את היותה במשכן, נאמר כבדרך אגב כיוון שהזכירה הוצאה שהייתה במשכן.

על כך ניתן לשאול שתי שאלות

א. לכאורה לעיל הסיקו תוס' שא"א ללמוד התולדות מסברא מכיוון שזו מלאכה גרועה וכאן בלי להניד עפעף מסיקים שאכן במקום בו יש סברא לדמות לאב א"צ משכן!

ב. אם צודקים אנו בדיוק שאמרנו שלא הוכיחו מהתוס' מהמקרה של העברה מרה"י לרה"י דרך רה"ר מכיוון שלשיטתם שם קיימת סברא, א"כ כעת למסקנתם שמספיקה סברא – אמור זאת אף במקרה זה, ולמה נדרש המשכן?

נראה לומר כי יש שתי קומות:

הקומה הראשונה היא הגדרת הפעולה כתולדה, מצד הדמיון לפעולת האב, כלו' עובדת העברה ממקום למקום, וזה ודאי קיים בעגלות, בזורק ד"א ברה"ר ובהכנסה ולא לזה מתכוונים תוס' באומרו המושג "סברא". הקומה השנייה היא ששכאן, בגלל היות המלאכה מלאכה גרועה, קיים חשש שמא התולדות חסרות הן ביחס לאב ביכולת להיחשב מלאכה. לפי דברינו לעיל, חסרות הן את התוספת שדרשה תורה בפעולה ע"מ לחייב עליה.

כאן אומרים תוס' שע"מ לחייב צריך שתהיה התולדה במשכן, – חוץ ממקרה אחד: אם יש סברא. "סברא" פירושה דמיון לרמת האב, שאז לא נצטרך את המשכן ונוכל מעצמנו לקרוא לה תולדה. סברא מעין זו מוצאים אנו בהכנסה, שהרי ברור שאותה עוצמת פעולה קיימת בין אם ההעברה הנה מכיוון רה"י לרה"ר ובין אם ההיפך. כעת, סברת הכנסה הנה סברא מוחלטת. אולם, גם במעביר מרה"י דרך רה"ר קיימת סברא מסויימת של עוצמת פעולה, שהרי החפץ עובר רשויות. לעומת זאת, במקרה של זורק ד"א ברה"ר אין כלל מעבר רשויות ואין כלל סברא על עוצמת הפעולה. א"כ, בשלב ההו"א, שנצריך משכן וגם סברא, הרי שאולי אין הסברא כ"כ מוחלטת, ואולי בתוספת למשכן, תועיל גם סברא בינונית. אולם, למסקנה שסברת הכנסה מועילה לבד, כלל אין מקור לכך שהעברת רה"י לרה"י דרך רה"ר תועיל ג"כ לחייב ללא משכן.

יוצא אם כן שמחלקו השני של התוס' עולים לנו שני דברים. ראשית, הגדרת מלאכת הוצאה הנה העברת חפץ ממקום למקום. שנית, ברור לתוס' שגרועותה של המלאכה הינה בגלל צורך בתוספת על גבי עיקר

סיכום סוגיית "מלאכת הוצאה כמלאכה גרועה" בתוס' ברשב"א וברמב"ן

המלאכה. ותוספת זו לא ידוע אם קיימת ולכן צריך משכן. אא"כ ידוע שקיימת.

ונסיים בנקודה משלימה – בביאור תועלת היות הפעולה במשכן ע"מ לחייב ללא כל סברא. מקום יש לומר שאם הדבר הנדרש לצורך הפעולה הבסיסית של ההעברה הנו הפעולה הרצינית שבה היא תעשה, אולי אפ"ל שהפעולות שהיו במשכן, מכיוון שעסקו במטרה מאוד גדולה – כל פעולה ומעבר קטן שהיה שם נחשב כדבר עצום מבחינת חשיבותו, משמעותו. וא"כ אותן הפעולות שהיו בפועל במשכן קבלו את הגדרתן כחשובות בגלל היותן חלק מבניית המשכן. ומעמד זה לפעולות ההעברה הללו נשאר בהן בקביעות. וה' יאיר עינינו בתורתו.